

A HÁTTÉR TÁRSASÁG A MELEGEKÉRT VÉLEMÉNYE AZ ÚJ POLGÁRI TÖRVÉNYKÖNYV TERVEZETÉNEK EGYES SZABÁLYAIRÓL

A Háttér Társaság a Melegekért Egyesület áttekintette a Polgári törvénykönyv 2008 márciusában közzétett tervezetét. Üdvözljük, hogy a tervezet immár megfelelő figyelmet szentelve külön fejezetben szabályozza a bejegyzett élettársi kapcsolat intézményét, valamint hogy beépítésre kerültek a transzszexuális személyek házassága/bejegyzett élettársi kapcsolata kapcsán szervezetünk által megfogalmazott javaslatok. Fel kell azonban hívni a figyelmet, hogy a tervezet több ponton

indokolatlanul tér el a korábbi tervezetektől, illetve az Országgyűlés által az elmúlt év során elfogadott törvényektől, valamint hogy továbbra sem ad választ az azonos nemű párok által nevelt gyermekek rendezetlen jogi helyzetére. [A kormány 2008. június 5-én benyújtotta a T/5949. számú törvényjavaslatot a Polgári törvénykönyvről, amelynek általános vitája 2008. június 16-án megkezdődött – *a szerk.*]

1. A parlament által 2007. december 17-én elfogadott 2007. évi CLXXXIV. törvény a bejegyzett élettársi kapcsolatról a jogrendszer egésze számára írja elő a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat (eltérő rendelkezések híján) azonos joghatásait. A jelenlegi tervezet ezen *általános utaló szabály* helyett az egyes joghatások kapcsán kívánja rendezni a bejegyzett élettársi kapcsolat jogkövetkezményeit. Véleményünk szerint a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló törvény megoldása előremutatóbb, és hatékonyabban garantálja az azonos nemű párok jogegyenlőségének megvalósulását. [A T/5949. számú törvényjavaslat tartalmazza az általános utaló szabályt – *a szerk.*]

2. Bár az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium főosztályvezetője a 2007. szeptember 21-én tartott nyilvános parlamenti meghallgatáson még vitára érdemesnek tartotta a közös gyermekké fogadás lehetővé tételét a bejegyzett élettársak számára,

Háttér Társaság a Melegekért
(*Háttér Support Society for
LGBT People in Hungary*)
1554 Budapest, Pf. 50.
e-mail: hatter@hatter.hu
web: www.hatter.hu
Meleg Háttér Információs és
Lelkiségi Szolgálat:
061 329-3380;
06 80 505-605
(*A zöld szám csak vezetékes
vonalról hívható*)

ez a lehetőség sem az azóta közzétett tervezetekben, sem a parlament által elfogadott jogszabályban nem szerepel. Véleményünk szerint sem alkotmányos, sem praktikus érvek nem szólnak amellet, hogy a bejegyzett élettársak ne élhessenek az örökbefogadás, különösen a *partner gyermeke örökbefogadásának* lehetőségével. Az örökbefogadás házastársakra szűkítése ellentmond mind az Emberi Jogok Európai Bírósága legújabb gyakorlatának (Emonet és mások kontra Franciaország [2007]), mind az új örökbefogadási tárgyú

Európa tanácsi egyezménynek. A Bíróság egy idei ítéletében (E. B. kontra Franciaország [2008]) azt is kimondta, az örökbefogadás engedélyezése nem tagadható meg az örökbefogadó szexuális irányultsága alapján. Az új Ptk.-ról 2008. április 15–16-án megtartott konferencián a minisztérium szakállamtitkára maga is felvetette a bejegyzett élettársak számára a partner gyermeke örökbefogadásának lehetővé tételét, akár úgy, hogy a törvény azt kifejezetten engedélyezi, akár úgy, hogy az eljáró hatóság kap nagyobb mérlegelési lehetőséget a kérdésben. [A közös gyermekké fogadás lehetőségéről a T/5949. számú törvényjavaslat sem rendelkezik – *a szerk.*]

3. A parlament által 2007. október 29-én elfogadott, jelenleg az Alkotmánybíróság előtt fekvő törvényjavaslat, valamint az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium által 2007. október 29-én közzétett tervezet egyaránt bevonta volna a szexuális irányultságra és a nemi identitásra vonatkozó sértő megjegyzéseket a *gyűlöletbeszéd* polgári jogi szankcionálásának körébe. Ennek ellenére a jelenlegi tervezet a korábrinál sokkal szűkebb körben (csak a faji-etnikai csoportok esetében) beszél a jó hírnév sérelméről. Mivel a szexuális kisebbségek rendkívül gyakran válnak az emberi méltóságot sértő, nagy nyilvánosság előtt elhangzó megnyilvánulások áldozatává,

véleményünk szerint mindenképpen indokolt, hogy a Polgári törvénykönyv ezen csoportok esetében is lehetővé tegye a gyűlöletbeszéd elleni hatékony fellépést. [Az Alkotmánybíróság a 96/2008. (VII. 3.) AB határozatával a törvényt alkotmányellenesnek nyilvánította. Ezt követően a kormány 2008. szeptember 12-én benyújtotta a T/6219. számú törvényjavaslatot az ember méltóságát súlyosan sértő egyes magatartásokkal szembeni védelem érdekében szükséges jogérvényesítési eszközök biztosításáról, amelyet az Országgyűlés 2008. november 10-i ülésén elfogadott. Ez a törvény tartalmazza a szexuális irányultság által meghatározott csoportot sértő, céljában vagy hatásában megalázó vagy félelemkeltő magatartást mint a csoport tagjának személyhez fűződő jogait sértő cselekményt – *a szerk.*]

AZ ÁLTALÁNOS UTALÓ SZABÁLY JELENTŐSÉGE

A parlament által 2007. december 17-én elfogadott, a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló 2007. évi CLXXXIV. törvény 2. §-ának (2) bekezdése szerint „[h]a törvény eltérően nem rendelkezik, *a*) a házasságra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársi kapcsolatra, *b*) a házastársra vagy házastársakra vonatkozó szabályokat a bejegyzett élettársra vagy élettársakra, *c*) az özvegyre vonatkozó szabályokat az elhunyt bejegyzett élettárs túlélő bejegyzett élettársára, *d*) az elvált személyre vonatkozó szabályokat arra a személyre, akinek bejegyzett élettársi kapcsolatát megszüntették, *e*) a házaspárra vonatkozó sza-

bályokat a bejegyzett élettársakra is megfelelően alkalmazni kell.”

E szabály jelentősége két pontban foglalható össze: 1. Törvéynél alacsonyabb szintű jogszabály nem állapíthat meg eltérő jogosultságokat, illetve kötelezettségeket a házastársak, illetve a bejegyzett élettársak számára. 2. Ha a jogalkotó törvényi szinten eltérő szabályokat kíván előírni a házasságra, illetve a bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozóan, akkor azt minden esetben egyedileg, külön indoklással kell megtennie.

Mivel az azonos nemű párok számára a házasság intézménye nem áll nyitva, ezért a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye közti megkülönböztetés egyben a szexuális irányultság szerinti közvetett megkülönböztetést is jelenti. Mivel a szexuális irányultság az Alkotmány által védett egyéb helyzet, amely a személyiség lényegi vonását jelenti, és amelyre ezért vonatkozik az emberi méltóság alapjogi védelme, a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat közötti eltérés csak abban az esetben indokolható, ha arra valamely más alkotmányos alapjog érdekében van szükség, és az eltérés mértéke ezen másik alapjog védelmével arányos. Ez a megközelítés tükröződik az Emberi Jogok Európai Bírósága 2003. július 24-én kelt, Karner kontra Ausztria ügyben hozott döntésében, amelyben a Bíróság megállapította: „a tradicionális értelemben felfogott család védelme meglehetősen absztrakt cél, amely különböző konkrét intézkedésen keresztül valósítható meg. Azokban az esetekben, ahol az államok mérlegelési szabadsága kicsi – és ez a helyzet a szexuális orientáció alapuló különbségtétel esetében –, az arányos-

Szervezetünk az egyesülési jog alapján létrejött olyan *kiemelkedően közhasznú országos működési körű társadalmi szervezet*, amely az önkéntesség elvén szerveződik, a demokrácia, a szakmai hozzáértés és a szolidaritás elve alapján működik, szolgáltatásait nyilvánosan, korra, nemre, fajra vagy etnikai származásra, hitre, fogyatékosagra vagy szexuális orientációra tekintet nélkül, bárki számára hozzáférhető módon nyújtja. A Háttér Társaság a Melegekért 1995-ben alakult és azóta az ország legnagyobb lmbt (leszbikus, meleg, biszexuális és transznemű) társadalmi szervezetévé nőtte ki magát. Jelenleg több mint ötven tagja van. 1998-

ban kiemelten közhasznú szervezetté nyilvánította a Fővárosi Bíróság. Az egyesület első projektje a *Meleg Háttér Információs és Lelkiségi Szolgálat*, amely 1996 februárja óta működik azzal a céllal, hogy a meleg, lesbikus, biszexuális és transznemű embereknek legyen hová fordulniuk kérdéseikkel, problémáikkal. A szolgálat a hét minden napján 18 órától 23 óráig fogad hívásokat.

Az egyesület által működtetett Meleg Háttér Információs és Lelkiségi Szolgálat által fogadott hívások elemzése alapján mindinkább világossá vált, hogy az egyetlen magyar meleg telefonszolgálat kliensei közt megjelennek speciá-

lis jogi problémákat felvető személyek is. Ezek a szükségletek hívták életre a *Háttér Meleg Jogsegély Szolgálatot*. Az esetek egy részét kifejezetten a szexuális kisebbségeket érintő diszkriminációs ügyek (például munkahelyi diszkrimináció, szülő és gyermek közötti kapcsolattartás, gyermekelhelyezés) alkotják, más részük a melegek mindennapos életvitelével kapcsolatosak (például az élettársi vagyonszösség tartalma), de előfordulnak különleges szakértelmet igénylő, a transzneműeket érintő problémák is (például a transzszexuálisok átoperálási lehetősége, a nem megváltoztatását követő névváltoztatás igénye).

ság követelménye nem csupán azt kívánja meg, hogy a választott megoldás alkalmas legyen a cél megvalósítására. Azt is bizonyítani kell, hogy a homoszexuális kapcsolatban élő személyek kizárása szükséges a kitűzött legitim cél eléréséhez.” Az általános utaló szabály tehát nem egyszerűen egy jogtechnikai megoldás, amely nagy mennyiségű jogszabály módosítása nélkül teszi lehetővé a bejegyzett élettársaknak a házastársakhoz hasonló jogok biztosítását, hanem a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés tilalma alkotmányos elvét tükröző fontos garanciális szabály, amely útmutatóul szolgál a jogalkotó számára, hogy a házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat azonos joghatásaitól eltérni csak különleges esetben, törvényi szinten, alkotmányos indokok alapján lehet. Nem véletlen, hogy számos bejegyzett élettársi kapcsolatra vonatkozó külföldi jogszabály (pl. Dánia, Svédország, Izland, Norvégia, Finnország) is az általános utaló szabályt alkalmazó megoldást választotta.

Amennyiben a jogalkotó úgy látja, hogy a jogszabályok alkalmazhatóságát nagyban megkönnyíti és a jogbiztonságot elősegíti, ha az egyes jogszabályokban a házasság (házastárs) mellett minden esetben megjelenik a bejegyzett élettársi kapcsolat (bejegyzett élettárs) is, úgy ezen módosítások támogathatóak. A fenti okok miatt azonban még ebben az esetben is szükséges az általános utaló szabály fenntartása, egyrészt annak kiküszöbölésére, hogy alacsonyabb szintű jogszabály eltérő jogokat és kötelezettségeket állapítson meg a bejegyzett élettársak részére, másrészt hogy egy esetleges törvényalkotói hiba, figyelmetlenség miatt ne kerülhessenek a bejegy-

zett élettársak a házastársakhoz képest hátrányosabb helyzetbe.

AZ ÖRÖKBEOFOGADÁS KÉRDÉSE, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A PARTNER GYERMEKÉNEK ÖRÖKBEOFOGADÁSÁRA

Az azonos nemű párok párkapcsolatainak jogi elismerése körül folyó politikai csatározások egyik kiemelt témája az azonos nemű párok örökbefogadásának kérdése. Sajnálattal tapasztaljuk, hogy az új Polgári törvénykönyv előkészítése során sem a szakmai-tudományos, hanem a politikai szempontok vezérelték a jogszabály készítőinek munkáját. A tervezet megerősíti ugyan az egyéni örökbefogadás lehetőségét, de továbbra is csak házaspárok számára teszi lehetővé a közös gyermekké fogadást. Álláspontunk szerint ez a szabályozás ellentmond az új Polgári törvénykönyv tervezete által vallott elveknek; nincs tekintettel az örökbefogadás által leginkább érintett gyermekek érdekeire; indokolatlanul megkülönbözteti az azonos nemű párokat – figyelmen kívül hagyva a téma kapcsán kialakult szakmai-tudományos konszenzust; valamint nem vesz tudomást a nemzetközi tendenciákról, a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bíróságának legújabb gyakorlatáról és a gyermekek örökbefogadásáról szóló, elfogadás előtt álló új európai egyezmény iránymutatásairól.

Bár a politikai viták gyakran leegyszerűsítő megfogalmazásai egyszerűen csak az azonos nemű párok

Az egyesület megalakulása óta kiemelkedő feladatának tekinti az lmbt közösségen belüli *HIV/AIDS prevenciót*. A Nemzeti AIDS Bizottság támogatásával 1998 óta szóróanyagaival rendszeresen megjelenik az lmbt közösség rendezvényein és szórakozóhelyein, vidéken és Budapesten egyaránt. A Háttér Társaság 2001 júniusától részt vett a Center for AIDS Intervention Research (Milwaukee, USA) által vezetett kutatásban és HIV-megelőző programok kialakításában. A *Budapesti Esély* elnevezésű program szakmai irányítását és vezetését a Magyar Tudományos Akadémia Szociológiai Kutatóintézete végezte. 2004-ben tizenkét

óvszer-automatát helyezett el az egyesült különböző meleg szórakozóhelyeken, amelyek segítségével szociális áron terjesztik az óvszert.

A Háttér Társaság 1998-tól rendszeresen indít zárt formájú *önismereti csoportot* meleg fiatalok részére. A csoportok indításakor elsősorban arra vállalkoznak, hogy a pszichodráma módszerével segítsenek az önelfogadási problémák megoldásában, segítsenek tisztázni a résztvevők kapcsolatát a számukra fontos személyekkel.

Az egyesület megalakulásával szinte egy időben megszületett az *archívumuk* azzal a céllal, hogy gyűjtsék és rendszerezze a homo-

szexualitással, illetve a melegekkel, leszbikusokkal, biszexuálisokkal, transzneműekkel foglalkozó írásos és elektronikus kiadványokat és tárgyi emlékeket.

1997-től rendszeresen részt vesznek *meleg közösségi, illetve melegeket érintő események szervezésében*, valamint rendszeresen megjelennek az ilyen témájú rendezvényeken. Évek óta tevékeny résztvevői és egyik fő szervezői a Leszbikus, Meleg, Biszexuális és Transznemű Fesztiválnak, szervezői továbbá az AIDS világnapja rendezvényeinek. 2000 óta minden évben megjelennek a Sziget Fesztivál civilszervezetek utcájában felvilágosító munkát végezve.

örökbefogadásának kérdéséről beszélnek, ezen viták figyelmen kívül hagyják, hogy az örökbefogadásnak két, egymástól jelentősen eltérő esete merül fel: az egyik esetben egy személy vagy egy pár olyan gyermeket fogad örökbe, akiről szülei lemondtak; a másik (és számarányában sokkal jelentősebb számú) esetben a pár egyik tagja a pár másik tagjának gyermekét fogadja örökbe. Míg az első esetben felmerülhetnek olyan érvek, hogy vajon szolgálja-e a gyermek érdekét, ha egy azonos nemű pár neveli a gyermeket, a második esetben ez a kérdés nem releváns, mert a gyermek mindenképpen az azonos nemű szülők felügyelete alatt nevelkedik, a kérdés csak az, hogy mindkét szülőhöz fűzi-e törvényes kapcsolat vagy sem. Sajnálatos módon a Ptk. tervezete sem járul hozzá e két jelentősen eltérő örökbefogadási gyakorlat megkülönböztetéséhez, mert bár eltérő szabályokat rendel alkalmazni, a tervezet azokat elszórva, nem pedig egységes rendszerbe szervezeten tartalmazza.

Az új Polgári törvénykönyv tervezetének egyik kiemelt alapelve, hogy „elfogadja és részben a szabályozási körébe vonja az ún. tényleges családi kapcsolatokat”. Ennek az alapelvnek az érvényre juttatása érdekében bővülnek az élettársak jogai és kötelezettségei, valamint bevezetésre kerül(t) a bejegyzett élettársi kapcsolat intézménye. Azáltal azonban, hogy a tervezet továbbra sem teszi lehetővé a partner gyermekének örökbefogadását, maga is hozzájárul a rendezetlen családi kapcsolatok terjedéséhez. Míg ugyanis a párok dönthetnek úgy, hogy vagyoni viszonyaik rendezése céljából bejegyzett élettársi kapcsolatot kötnek, az ilyen párkapcsolatban felnövő (de vér szerint csak a pár egyik tagjához tartozó) gyermeket továbbra is csak az egyik szülőhöz köti törvényes kapcsolat. Hiába nevelkedik a gyermek akár hosszú éveken keresztül a nem házasság szülők felügyelete alatt, a vér szerinti szülő halála vagy a kapcsolat felbomlása esetén a gyermeket hosszú időn keresztül nevelő szülő kirekesztődhet a gyermek életéből, a gyermek állami gondozásba kerülhet. Hiába szeretne a pár az ilyen helyzetekre felkészülni, azt a törvény nem teszi lehetővé, mivel megtiltja a bejegyzett élettársaknak a közös gyermeké fogadást.

Álláspontunk szerint a gyermek érdekeit mindenképpen az szolgálja, ha mindkét őt nevelő szülőhöz jogi kapcsolat fűzi. Ez az elv áll amögött a tervezetben üdvözlendő módon szereplő szabály mögött, hogy a szülő házastársa és bejegyzett élettársa köteles a háztartásban nevelkedő gyermek eltartására, illetve ez alapozza meg a házastársak és bejegyzett élettársak esetén az apaság vélelmét. Érthetetlen azonban, hogy ha a bejegyzett élettársnak tartási kötelezettsége van a mostohagyermekre, miért nem teszi számára a tervezet lehetővé, hogy ezt a gyer-

meiket örökbe is fogadhassa. A tervezet erre a szabályra vonatkozóan semmilyen indoklást nem tartalmaz. Véleményünk szerint mind az élettársaknak, mind a bejegyzett élettársaknak lehetővé kellene tenni, hogy örökbe fogadják az általuk egyébként is nevelt gyermeket. Ez az álláspont tükröződik a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága 2007. december 13-án kelt, Emonet és mások kontra Svájc ügyben hozott ítéletében. A Bíróság megállapította, hogy Svájc azon gyakorlata, hogy egymással házassági kötelékben nem álló párok (élettársak) számára nem teszi lehetővé a partner gyermekének örökbefogadását, sérti az Európai Emberi Jogok Egyezményének 8. cikkelyét, amely védi a magánélethez és a családhoz fűződő jogot. A Bíróság érvelése szerint a 8. cikkely védelme „nem korlátozódik a házasságon alapuló családi kapcsolatokra, hanem magában foglalja az olyan *de facto* családi kapcsolatokat is, ahol a felek házasságkötés nélkül élnek együtt”. Svájc azon védekezésére, hogy a felek elkerülhették volna a felmerült problémát, ha megházasodnak, a Bíróság így reagált: „nem a nemzeti hatóságok feladata, hogy az érintettek helyett eldöntsék, milyen formában kívánják közös életüket leélni.” Mindezek alapján a Bíróság megállapította, hogy „a panaszosok családi életének tiszteletben tartása azt kívánta volna, hogy mind a biológiai, mind a szociális körülményeket figyelembe vegyék. [...] Ezen tényezők figyelmen kívül hagyása az összes érintett kívánságának ellentmondott, és végeredményben senkinek az érdekét sem szolgálta.” Ugyanez az álláspont tükröződik a Miniszterek Tanácsa által 2008. május 7-én elfogadott, a Gyermek örökbefogadásáról szóló európai egyezmény iránymutatásaiban is. Az egyezmény 7. cikkelye szerint a közös örökbefogadást lehetővé kell tenni nemcsak a házaspároknak, hanem – amennyiben ez a jogintézmény létezik – a különnemű bejegyzett élettársaknak is. Ugyanennek a cikkelynek a (2) bekezdése lehetővé teszi az egyezmény hatályának kiterjesztését az azonos nemű házaspárokra, bejegyzett élettársakra, illetve a stabil párkapcsolatban élő azonos, illetve különböző nemű párokra. Az új Ptk. tervezete tehát ellentmond mind az Emonet ügyben hozott bírósági döntésnek, mind az egyezmény különböző nemű bejegyzett élettársakra vonatkozó előírásainak.

Az élettársak/bejegyzett élettársak örökbefogadási lehetőségét kizáró szabályozás mögött minden bizonnyal az a megfontolás áll, hogy a jogalkotó meg kívánja akadályozni, hogy a gyermeknek két azonos nemű szülője legyen. Bár a tervezetben erre utalás sem történik, emögött valószínűleg az a feltételezés áll, hogy a gyermek érdekét nem szolgálja, ha azonos nemű szülők nevelik. Mint arra a fentiekben rámutattunk, ez az érv csak a közös örökbefogadás

kapcsán merülhet fel, hiszen a partner gyermekének örökbefogadása esetén a gyermeket így is, úgy is az azonos nemű szülők nevelik. Mindkét esetben rá kell azonban mutatnunk, hogy az elmúlt években egyértelmű tudományos konszenzus alakult ki arról, hogy a szülők szexuális irányultsága nem befolyásolja hátrányosan a gyermek fejlődését. Az Amerikai Pszichológiai Társaság 2005-ben kiadott egy több mint 100 empirikus tanulmány alapján készített áttekintést,¹ amelyben megállapította: egyetlen kutatás sem támasztja alá, hogy a homoszexuális szülők gyermekei bármilyen szempontból hátrányosabb helyzetben lennének, mint a heteroszexuális párok gyermekei. Hasonló eredményre jutott az a két amerikai szociológus is, aki 21, 1981 és 1998 között megjelent tanulmányt hasonlított össze: úgy vélik, valamennyi releváns kutatás arra a következtetésre jutott, hogy a szexuális orientációnak nincs jelentősége a szülői alkalmasság szempontjából, és nincs alapja annak, hogy a szülők szexuális orientációját a gyermek érdekeire tekintettel figyelembe vegyék.² Ezt a következtetést több európai (spanyol, belga, francia, svéd, holland) kutatás is megerősítette. Az elmúlt évek során a legjelentősebb szakmai szervezetek mind az azonos nemű párok örökbefogadását támogató állásfoglalásokat tettek közzé: a 60.000 tagot számláló Amerikai Gyermekgyógyászok Szervezete 2002-ben, a 35.000 tagot számláló Amerikai Pszichiátriai Társaság szintén 2002-ben, a 150.000 tagot számláló Amerikai Pszichológiai Társaság 1976 óta többször, legutóbb 2004-ben tett állásfoglalást az azonos nemű párok örökbefogadása mellett. Hasonló állásfoglalásokat adott ki az Örökbe Fogadható Gyermek Észak-Amerikai Tanácsa, a Brit Örökbe Fogadással és Neveléssel Foglalkozó Szervezetek Egyesülete, a Kanadai Pszichológiai Társaság, a Madridi Pszichológusok Szakmai Kollégiuma. Mindezek alapján egyértelműen megállapítható: a szakmai szervezetek egyöntetűen az azonos nemű párok gyermeknevelése, örökbefogadása mellett állnak.

Ezt az álláspontot fogadta el a strasbourgi székhelyű Emberi Jogok Európai Bírósága 2008. január 22-én kelt, E. B. kontra Franciaország ügyben hozott ítélete is. A kiemelt fontosságúnak ítélt ügyben a Bíróság Nagytanácsa járt el, amely megállapította, hogy sérti az Európai Emberi Jogok Egyezményének 8. cikkelyét, hogy egy lesbikus párkapcsolatban élő nő örökbefogadási kérelmét a kérelmező homoszexualitása miatt elutasították. A Bíróság megállapította, hogy „a 8. cikkely hatálya alá tartozó jogok tekintetében a szexuális irányultság szerinti megkülönböztetés csak különösen meggyőző és nyomós érvek alapján igazolható”. A francia állam az „ellenkező nemű példakép” hiányával kívánta alátámasztani a meg-

különböztetést, a Bíróság azonban úgy ítélte, hogy „a Kormány érvelése sem nem elég meggyőző, sem nem elég nyomós ahhoz, hogy ez alapján meg lehessen tagadni az örökbefogadás engedélyezését”. Álláspontunk szerint a Bíróság azáltal, hogy elismerte egy azonos nemű párkapcsolatban élő (minden egyéb tekintetben arra alkalmas) személy jogát arra, hogy örökbe fogadjon, kimondta, hogy a gyermek érdekeit nem sérti, és ezért nem korlátozható az, hogy a gyermek homoszexuális családban nőjön fel.

Nem meglepő tehát, hogy számos európai és Európán kívüli ország tette lehetővé az örökbefogadást azonos nemű pároknak. Az azonos nemű házastársaknak/bejegyzett élettársaknak is lehetőségük van örökbe fogadni partnerük gyermekét Andorrában, Belgiumban, Dániában, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Izlandon, Izraelben, Norvégiában, Németországban, Spanyolországban, Svédországban, valamint Ausztrália, Kanada és az Egyesült Államok egyes tartományaiban/államaiban. Minden tekintetben azonos elbírálás alá esnek az örökbefogadás kapcsán az azonos nemű párok Belgiumban, az Egyesült Királyságban, Hollandiában, Izlandon, Izraelben, Spanyolországban, Svédországban, illetve a már említett ausztrál, kanadai, amerikai tartományok/államok döntő többségében.

Egyesületünk szerint a legmegfelelőbb szabályozás az örökbefogadás teljes megnyitása lenne az azonos nemű párok előtt, különösen fontosnak ítéljük azonban, hogy a bejegyzett élettársi kapcsolatot bevezető országok többségében elérhető partner gyermekének örökbefogadása a mihamarabb lehetővé váljon. Véleményünk szerint az ilyen örökbefogadások jelentős társadalmi ellenállással sem találkozhatnak, hiszen ebben az esetben olyan gyermek kerülne örökbefogadásra, akit egyébként is az azonos nemű pár nevel. Szerencsésebb lenne, ha a tervezet a kétféle örökbefogadást egymástól jól elkülöníthető módon, külön paragrafusban szabályozná, tekintettel arra, hogy az idegen gyermek és a partner gyermekének örökbefogadása két jelentősen különböző élethelyzetet fed le. Amennyiben erre nincs lehetőség, egy ilyen differenciált szabályozás a jelenlegi szöveg nagyarányú módosítása nélkül is megvalósítható lenne – megoldva ezzel az általunk leglényegesebbnek tartott problémát.

Az örökbefogadás mellett szintén fontos kérdés, hogy milyen módon vehet részt a gyermek nevelésében a gyermekkel szülői kapcsolatban nem álló (öt nem örökbefogadó) partner. A tervezet számos külföldi példához hasonló módon kimondja, hogy a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy részt vehet a gyermek gondozásában és nevelésében. Példaértékűnek tartjuk az angol szabályozást,

ahol a szülők a bíróságtól kérhetik a szülői felügyeleti jog illetően megosztásának elismerését. Véleményünk szerint ha ez nem is valószínűsíthető meg, fontos lenne, hogy a tiszta helyzet teremtése érdekében a felek közokiratba vagy ügyvéd által ellenjegyzett magánokiratba foglalhassák arra vonatkozó megállapodásukat, hogy a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy mely jogok és kötelezettségek gyakorlásában vehet részt. Amellett, hogy ez lehetőséget teremtene a pároknak, hogy átgondolják, mennyiben kívánják megosztani a gyermeknevelési teendőket, egyben megkönnyítené a gyermeket ténylegesen nevelő szülő gyermekhez fűződő viszonyának bizonyítását harmadik fél (iskola, egészségügyi intézmény stb.) számára.

HATÉKONY FELLÉPÉS A GYŰLÖLETBESZÉD ELLEN

Az elmúlt egy év történései egyértelműen megmutatták, hogy a faji-etnikai és vallási kisebbségi csoportok mellett a szexuális kisebbségek tagjai vannak leginkább kitéve az emberi méltóságot súlyosan sértő, nagy nyilvánosság előtt megvalósuló gyűlöletkeltő megnyilvánulásoknak. Örömmel tapasztaltuk ezért, hogy a 2007 szeptemberében a parlamentnek benyújtott Polgári törvénykönyv módosítás a szexuális orientáció és nemi identitás esetében is lehetővé teszi a nem konkrét személyek, hanem az egész kisebbségi csoport ellen irányuló megnyilvánulások elleni fellépést, valamint hogy jogvédő szervezetek is jogosultak ezen igények érvényesítésére. A törvényjavaslat indoklása üdvözlendő módon hivatkozik a Legfelsőbb Bíróság EBH 2005. 1216. számú elvi határozatára, amely leszögezi, hogy a vallási és etnikai hovatartozás mellett a szexuális irányultság is a személyiség lényegi vonása. Ugyanez a szemlélet tükröződött az új Polgári törvénykönyv tervezetének 2007. október 29-i verziójában is.

Ezek után megdöbbenéssel vettük észre, hogy a Ptk. tervezetének legújabb változatában a szexuális irányultság és a nemi identitás már nem szerepel, csak a faji-etnikai csoportok esetében (tehát a korábbi listában található vallási kisebbségek esetében sem) lenne lehetőség a gyűlöletbeszéd elleni polgári jogi fellépésre. Annál is inkább érdekes a minisztérium álláspontjának megváltozása, hogy a köztársasági elnök Alkotmánybírósághoz szóló, 2007. november 13-án kelt levelében számos kifogást emel a törvény ellen, a szexuális irányultság szerepeltetését azonban nem bírálja.

Az Európai Parlament 2006. január 18-án elfogadott állásfoglalása „felhívja a tagállamokat annak biz-

tosítására, hogy a leszbikus, homoszexuális, biszexuális és transznemű személyek védve legyenek a homofób gyűlöletbeszédétől és erőszaktól”. Ennek megfelelően Európa és a világ számos államában (pl. Dánia, Egyesült Királyság, Franciaország, Írország, Izland, Kanada, Svédország) a faji-etnikai és vallási csoportok mellett a szexuális kisebbségek elleni gyűlöletbeszéd is szankcionálható. A gyűlöletbeszédnek kitett csoportoknak az új Polgári törvénykönyv legújabb tervezetében található megkülönböztetése (vagyis hogy a faji-etnikai csoportok esetében van lehetőség a gyűlöletbeszéd elleni fellépésre, míg a szexuális kisebbségek esetében nincs) indokolatlan, az érintett csoportok körét érdemes lenne kibővíteni a korábbi tervezetekben nevesített csoportokkal, vagy olyan szabályt elfogadni, amely nem taxatív felsorolást ad, hanem más módon határozza meg, hogy mely csoportok esetén lehet fellépni a gyűlöletbeszéd ellen. Ez utóbbi megoldást tartalmazza a Magyar Helsinki Bizottság és a NEKI által közzétett javaslat,³ amely megoldást nyújt az általunk kifogásolt problémára.

Mindezek alapján javasoljuk:

– a bejegyzett élettársi kapcsolatról szóló fejezet egészüljön ki házasság és a bejegyzett élettársi kapcsolat joghatásainak azonosságát a jogrendszer egésze számára előíró paragrafussal;

– a törvény tegye lehetővé, hogy a bejegyzett élettársak fogadhassanak örökbe gyermeket, különösen partnerük gyermekét;

– a törvény tegye lehetővé, hogy a szülő és a gyermekkel tényleges családi kapcsolatban álló személy okiratba foglalhassa a gyermek nevelésében való részvételről szóló megállapodásukat;

– a törvény a faji-etnikai csoportok mellett a szexuális irányultság és a nemi identitás szerinti kisebbségi csoportokra is terjessze ki a gyűlöletbeszéd elleni polgári jogi fellépés lehetőségét.

Budapest, 2008. május 10.

Háttér Társaság a Melegekért

JEGYZETEK

1. <http://www.apa.org/pi/parent.html>.
2. Judith STACEY, Timothy BIBLARZ: *(How) Does the Sexual Orientation of Parents Matter? American Sociological Review*, vol. 66, issue 159, 2001, 176.
3. <http://www.helsinki.hu/docs/magyar%20helsinki%20bizottsag%20javaslata%20a%20gy%20FBI%20F6letbesz%20E9d%20E9s%20a%20s%20E9relemd%20EDj%20szab%20E1lyoz%20E1s%20E1ra%20080125.doc>. [A javaslat szövegét lásd *Fundamentum*, 2008/2. 121–127 – a szerk.]